

ประโยค (Sentence)

ประโยค คือถ้อยคำที่เรียงกันเป็นระเบียบตามไวยากรณ์และมีใจความสมบูรณ์ เช่น นโร คาเม-
วสติ แปลว่า คน ย่อมอยู่ในบ้าน เป็นต้น.

ประโยคแต่ละประโยคประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ

1. ภาคประธาน
2. ภาคกริยา
3. ภาคขยาย

ภาคประธาน คือผู้แสดงหรือผู้ทำในประโยค ถ้าไม่มีคำขยายประธาน ให้เรียงไว้หน้าประโยค เช่น กริยา-
อาหาริ ภฺยชติ (ภรรยา ย่อมกิน ซึ่งอาหาร) กริยาเป็นภาคประธาน ในประโยคนี้ไม่มีคำขยายตัวประธาน
เพราะฉะนั้น จึงเรียงตัวประธานคือ กริยาไว้หน้าประโยค

ตัวประธาน ถ้าเป็นบุรุษสรรพนาม เช่น โส(เขา) เต(เขา ท.) สา(หล่อน) ทาโย(หล่อน ท.)
คิ(มัน) ตานิ(มัน ท.) นี้เป็นประณมบุรุษ มัธยมบุรุษ เช่น ตูว (ท่าน) ทุมเห(ท่าน ท.) อหิ(ข้าพเจ้า)
มยิ(พวกเรา) ถ้าเป็นตัวประธานจึงเรียงไว้ข้างหน้า หรือจะไม่เรียงไว้ก็ได้ เพราะว่าตัวประธาน
กับภาคกริยา ต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือตัวประธานเป็นบุรุษใด วจนะใด ภาคกริยาคือตัวกริยาอาชยาค
(กริยาสำคัญในประโยค) ต้องแจกตามบุรุษนั้น และวจนะนั้น เช่น

- โส กุมมิ กรโรติ (เขาทำอยู่ ซึ่งการงาน)
- เต กุมมิ กรโรติ (เขา ท. ทำอยู่ ซึ่งการงาน)
- ตูว กุมมิ กรโรสิ (ท่าน ทำอยู่ ซึ่งการงาน)
- ทุมเห กุมมิ กรโรถ (ท่าน ท. ทำอยู่ ซึ่งการงาน)
- อหิ กุมมิ กรโรมิ(ข้าพเจ้า ทำอยู่ ซึ่งการงาน)
- มยิ กุมมิ กรโรม(พวกเรา ทำอยู่ ซึ่งการงาน)

บุรุษสรรพนามซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวประธานเหล่านี้ จะเรียงไว้หรือไม่เรียงไว้ก็ได้ เพราะวิภคติกิริยาในอาชยาคในบทกริยา
คิ, อนุคิ, สิ, ถ, มิ, ม จะระบุตัวประธานได้ เวลาแปลจะต้องกล่าวบุรุษสรรพนามที่เป็นตัวประธานได้

ตัวประธานถ้ามีคำขยายให้เรียงคำขยายไว้หน้าตัวประธาน เช่น สุนทริ นารี นคเร วสติ (หญิงงาม-
ย่อมอยู่ในเมือง) สุนทริ เป็นคำขยาย นารี

ภาคกริยา คือภาคแสดงกริยาอาการของตัวประธานในประโยค กริยาที่กล่าวนี้คือกริยาสำคัญได้แก่กริยาอาชยาค กริยา
อาชยาคนี้ให้เรียงไว้ท้ายประโยคและต้องมีวิภคติกิริยาอาชยาคแจกตามตัวประธาน ตัวประธานเป็นบุรุษใด วจนะใด
วิภคติกิริยาอาชยาคที่ตัวกริยาสำคัญต้องแจกเป็นบุรุษนั้น วจนะนั้นด้วย เช่น

กุมารโ มฤเค กิทธิ (เด็กชาย เล่นอยู่ บนหนทาง)

มยฺ ปณฺธิ ลิขาม (พวกเรา ย่อมเขียน ซึ่งหนังสือ)

กริยาภิกค์ คือกริยาช่วย ทำหน้าที่เป็นกริยาสำคัญในประโยคก็ได้และให้เรียงไว้ท้ายสุดประโยค เช่น โส ภูมิ กฐวา ษฺนฺ ลุโธ (เขา ทำแล้ว ซึ่งการงาน ใดแล้ว ซึ่งทรัพย์สิน) ถ้ากริยาภิกค์ทำหน้าที่เป็นกริยาไม่สำคัญ ให้เรียงไว้กลางประโยค หรือระหว่างประโยค เช่น กฐวา (ทำแล้ว) ในประโยคข้างต้น

ภาคขยาย คือคำขยายแยกออกเป็น 2 อย่างคือ

1. **ขยายตัวประธาน** ให้เรียงไว้หน้าตัวประธาน คำขยายอาจจะเป็นคำนาม คำคุณศัพท์ สรรพนาม หรือศัพท์อื่นๆก็ได้

- นามขยายนาม แจกวิภक्तिต่างกันก็มี เช่น นคร นโร สิณฺปิ ลิกฺขติ (คนในเมือง ย่อมเขียน ซึ่งศิลปะ)
- คำคุณศัพท์ขยายตัวประธาน แจกวิภक्तिเหมือนตัวประธาน เช่น สุนทร ษโน สฺรจฺ วติ (คนดี ย่อมกล่าว ซึ่งคำสัตย์)
- คำวิเศษนสรรพนาม เช่น สา นาริ ปณฺธิ ลิขติ (หญิงคนนั้น ย่อมเขียน ซึ่งหนังสือ)
- คำสัญญาวิเศษนะ คือคำขยายที่เป็นชื่อเฉพาะ เช่น เวสฺสฺนฺตโร ษฺติโย ทานํ เทติ (กษัตริย์ ชื่อเวสสันดร ย่อมถวาย ซึ่งทาน)

2. **คำขยายกริยา** มีคำกริยาวิเศษนะ กรรม นามศัพท์ ที่ประกอบด้วยวิภक्तिนามคั้งแก่ทุกิยาวิภक्ति(วิภक्तिที่ 2) ถึง สติคมีวิภक्ति(วิภक्तिที่ 7) และวิภक्तिคทา(ศัพท์เหล่านี้เรียงไว้หน้ากริยา เช่น

- กริยาวิเศษณ์ เช่น กุมารรา สิขิ ษาวนฺติ(เด็กชาย ท. ย่อมวิ่ง เร็ว)
- กรรม เช่น นโร ภูมิ กโรติ (คน ย่อมทำ ซึ่งการงาน)
- คำนามที่ประกอบด้วยทุกิยาวิภक्ति เช่น โส คามิ ษฺรฺจติ (เขา ย่อมไป ยังหมู่บ้าน)
- คำนามที่ประกอบด้วยคคิยาวิภक्ति เช่น เท รเถน ษฺรฺจนฺติ (เขา ท. ย่อมไป ด้วยรถ)
- คำนามที่ประกอบด้วยจตุคคิวิภक्ति เช่น โส ยาจกสฺส ทานํ เทติ(เขา ย่อมให้ ซึ่งทาน แก่-

ยาจก

- คำนามที่ประกอบด้วยณฺจมีวิภक्ति เช่น สิสฺโส อาจริษสฺส สนฺติกฺสฺมา อาษฺรฺจติ (ศิษย์ ย่อมมาจากสำนัก ของอาจารย์)

- คำที่ประกอบด้วยณฺจวิภक्ति เช่น ภาชนฺ อุทฺทสฺส ปฺรฺจติ(ภาชนะ ย่อมเต็ม ด้วยน้ำ)
- คำที่ประกอบด้วยสติคมีวิภक्ति เช่น ภิกฺขุ อวาเส วสฺติ(ภิกษุ ย่อมอยู่ในอาวาส)
- คำวิภक्तिคทาเป็นส่วนที่สมบูรณ์ เรียงไว้ข้างหน้ากริยามี ว่าเป็น เช่น โส นายโก โหติ

(เขา เป็น นายก)

ชนิดของประโยค

ประโยคภาษามาลี แบ่งเป็น 3 ชนิดคือ

1. เอกรรณประโยค (Simple Sentence)
2. อเนกรรณประโยค (Compound Sentence)
3. สังกรประโยค (Complex Sentence)

เอกรรณประโยค (Simple sentence) หมายถึงประโยคที่มีใจความเดียว มีภาคประธานและภาคกริยา เช่น ทารโก โรทติ (ทารก ย่อมร้องไห้) สิดุชโก สิบบิ สิดุชติ (นักศึกษา ย่อมเรียน ซึ่งศิลปะ)

เอกรรณประโยค ประกอบด้วยประธานและคำขยาย (กุหวัช้อคำขยาย) นอกจากนี้บางประโยคยังมีองค์ประกอบดังนี้

1. ประธานตัวเดียว กริยาสำคัญคือกริยาอาชยาคหลายศัพท์ ซึ่งเป็นกริยาที่เป็นไวพจน์คือคำอธิบายขยายความของกริยาตัวหน้า และไม่มีสันธานนิบาตเชื่อมในระหว่างประโยค เช่น

กั ทถากโท อภิสุมพูนติ อภิสเมติ, อภิสุมพูนติทวา อภิสเมทวา อาจิฐชติ เทเสติ ปญญเปติ ปญญเปติ วิวรติ วิชชติ อุตทานักโรติ " สชเพ สงขรวา ทูชชาติ " แปลว่า ทถากท ไค้ครัสรู้ ได้มรรลุธรรมชื่อนั้น ครั้นครัสรู้แล้ว มรรลุแล้ว จึงบอก แสง แก่ง ทั้ง เบิกเผย จำแนก ทำคนให้ตื่นว่า " สังขารทั้งหลาย เป็นทุกข์ คั้งนี้ ประโยคคั้งกล่าวมีปรากฏในสวคมนต์และในวรรณกรรมบาลีคั้งที่เป็นพระไตรปิฎกและอรรถกถา

2. เอกรรณประโยค จะมีกริยาคักทำหน้าที่เป็นกริยาในระหว่างประโยค จะคักคำก็ได้แล้วแคชข้อความที่ต้องการ เช่น นโร กุมมิ กทวา ธนุ ลภิตวา ชริ คนทวา ภริยาย ธนั เทติ - แปลว่า คน(ผู้ชาย) ทำแล้วชั่งการงาน ได้แล้วชั่งทรัพย์ ไปแล้วสู่เรือน ย่อมให้ชั่งทรัพย์ แก่ภรรยา เป็นต้น

3. เอกรรณประโยค รวมอเนกรรณประโยค 2-3 ประโยคเข้าคักด้วยกันเป็นประโยคเดียว เช่น

-อเนกรรณประโยคว่า เทสนาวसाने गुमारो सोत्तापत्ติมले पत्तिष्ठति गुमारी ज सोत्तापत्ติมले-पत्तिष्ठति แปลว่า ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา เด็กชาย คั้งอยู่แล้ว ในโสคาบัตติมล ส่วนเด็กหญิง คั้งอยู่แล้วในโสคาบัตติมล

รวมอเนกรรณประโยคคั้งกล่าวเป็นเอกรรณประโยคคั้งนี้ เทสนาวसाने गुमारो ज गुमारी ज-सोत्तापत्ติมले पत्तिष्ठति" ส แปลว่า ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา เด็กชายและเด็กหญิง คักคั้งอยู่แล้ว ในโสคาบัตติมล

อเนกวรรตประโยค

อเนกวรรตประโยค (Compound sentence) ได้แก่ประโยคที่รวมเอกรวรรตประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปมารวมกันเพื่อเชื่อมความไว้เนื่องด้วยกัน โดยใช้สันธานนิบาต ลงเชื่อมความไว้ในประโยคหลัง ก่อนจะยกตัวอย่างอเนกวรรตประโยค ขอให้ศึกษาสันธานนิบาตเสียก่อน

สันธานนิบาตที่เชื่อมอเนกวรรตประโยคมี 4 ชนิดคือ

ก. อนุวยาเนกัตถประโยค คือประโยค 2 ประโยคมีเนื้อความเสมอกันไม่ขึ้นแก่กัน มีเนื้อความคล้อยตามกัน ไม่ขัดแย้งกัน แบ่งตามนิบาตได้ 8 อย่าง ขอกล่าวเพียงอย่างเดียวคือ จ แปลว่า และ, กับ, ด้วย เช่น

มยิ ฆมมญ จ โสสุสาม สีลญ จ ฤษชิสสาม แปลว่า เราทั้งหลาย จักพึงธรรมและจักรักษาศีล

ข. พยทิเรกานกัตถประโยค คืออเนกวรรตประโยค 2 ประโยค มีข้อความขัดแย้งกัน ใช้สันธานนิบาต ทิ, จ, ปน แปลว่า แต่, ก็แต่ว่า, ถึงอย่างนั้น เช่น

ทานนปิ กุสลิ, สีลนปิ กุสลิ. เทสุ ปน สีล ทานโต วรทริ แปลว่า ทานก็ดี ศีลก็ดี เป็นกุศล แต่บรรดากุศล 2 อย่างนั้น ศีลประเสริฐกว่าทาน

ค. เหตุวานกัตถประโยค คืออเนกวรรตประโยค 2 ประโยค ซึ่งมีข้อความเป็นเหตุหรือเป็นผลของกันและกัน ใช้สันธานนิบาต ทิ, จ, ปน, อติ แปลว่า เพราะว่า, เหตุว่า เลือกลงศัพท์ใดศัพท์หนึ่ง เช่น

ภิชชติ ปุติสมุเทโท, มรณนคิ นิ ชีวิคิ. แปลว่า ภายเนา ย่อมแตกไป เพราะว่า ชีวิกิมีความตายเป็นที่สุค

ทานิ ทาทพพเมว. ทานน นิ โภคสมนภิ อวาทติ แปลว่า ทาน ควรให้แท้ เพราะว่า ทาน ย่อมนำมา ซึ่งโภคะสมนภิ

ง. วิกัปปาเนกัตถประโยค คืออเนกวรรตประโยค 2 ประโยคที่มีข้อความกำหนดให้เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือบอกความคาดคะเน แบ่งเป็น 2 อย่างคือ

1. ประโยคที่เชื่อมด้วยสันธานนิบาต คือ วา, อถวา, ยทิวา, วาปน, อปิจ, อาทุ ซึ่งแปลว่า หรือ, หรือว่า, ก็จริง, อีกอย่างหนึ่ง, ก็ดี, ก็ตาม เช่น

มนสา เจ ปทุณเรณ ภาลสิ วา กโรติ วา แปลว่า ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว พุคอยู่ ก็ดี ทำอยู่ก็ดี

อัย อากุจญ วา , มา วา , อหิ คมิสสามิ. แปลว่า เขาจะมา หรือจะไม่มาก็ตาม ข้าพเจ้าจะไป

2. ประโยคที่เชื่อมด้วย เจ, สเจ, ยทิ, อถ แปลว่า ถ้าว่า, หากว่า, ถิว่า เช่น

สเจ กम्मิ กริสสสิ, ตวั ฆนเมว ลภิสสสิ แปลว่า ถ้าท่านจักทำซึ่งการงาน ท่านจักได้ทรัพย์อย่างแน่นอน

สเจ มยี่ ปตุคฺ วั ชีทรว วั ลภิสสาม, ทุมหากิ สฤการิ กริสสาม แลว่า ถ้า เราจักได้
บุตร หรือ ธิดา เราจักทำสักการะแก่ท่าน

ยถิ สงฆสฺส ปตุคกถลล , สงโฆ อุโปสถิ กเรยย แลว่า ถ้า สงฆ์ พร้อมแล้ว สงฆ์พึงทำ
อุโบสถ

3. สังกรประโยค

สังกรประโยค(Complex sentence) หมายถึงการรวมเอกรรณประโยค 2 ประโยคเข้า
ด้วยกัน โดยมีประโยคหนึ่งเป็นประโยคหลัก (मुख्यประโยค) อีกประโยคหนึ่งเป็นประโยคขยาย(อนุประโยค)
อนุประโยคอาจจะขยายประธาน กรรม กริยา หรือ คำอุปมา อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ในมาลีอนุประโยค ได้แก่
ประโยค ย ความกรรมคาเวียงไว้หน้าमुख्यประโยค เช่น

โย ชมมึ ปสฺสทฺ, โส มิ ปสฺสทฺ

ผู้ใดเห็นกรรม, ผู้นั้นเห็นเรา

อนุประโยคคือประโยค ย ย่อมขยายमुख्यประโยคคือประโยค ท โดยขยายประธานบ้าง กรรมบ้าง กริยาบ้าง
คำอุปมาบ้าง อนุประโยคโดยลักษณะอาจแบ่งเป็น 2 อย่างคือ

1. คณานุประโยค

2. วิเสสนานุประโยค

1. คณานุประโยค ได้แก่ประโยคซึ่งทำหน้าที่เป็นคุณศัพท์ขยายนามศัพท์ในमुख्यประโยค นามศัพท์ดังกล่าว
นั้น อาจจะเป็นประธาน หรือกรรม หรือศัพท์ที่ประกอบด้วยวิภक्तिทั้ง 7 ทั้งแต่ปฐมวิภक्ति จนถึงสัทคมวิภक्ति
เช่น

ก. ขยายประธาน

โย ชมมึ ปสฺสทฺ, โส มิ ปสฺสทฺ.

ผู้ใดเห็นกรรม, ผู้นั้น ชื่อว่าเห็นเรา.

ในประโยคนี โย ชมมึ ปสฺสทฺ ขยายประธานคือ โส ในमुख्यประโยค เมื่อรวมประโยคทั้งสองเป็นประ-
โยคเคียวคือเอกรรณประโยคได้ดังนี้

โส ชมมึ ปสฺสทฺ โส มิ ปสฺสทฺ.

แปลว่า เขาเมื่อเห็นกรรม ชื่อว่าเห็นเรา

อนุประโยคคือ โย ชมมึ ปสฺสทฺ

मुख्यประโยคคือ โส มิ ปสฺสทฺ

ประโยคอื่นๆ ที่ขยายตัวประธานก็ทำโดยนัยเดียวกันนี้

ข. ขยายกรรม

ยี่ อิจฺฉติ, คิ กรโรหิ. แปลว่า ท่านชอบสิ่งใด จงทำสิ่งนั้น

ยี่ วทามิ, คิ วเทสิ. แปลว่า ข้าพเจ้าพูดสิ่งใด ท่านจงพูดสิ่งนั้น

ค. ขยายสัทคณีวิภक्ति

ยสมิ คาเม วสิสฺสตี, ทสมิ คาเม คมิสฺสามิ.

แปลว่า ท่านอยู่ในหมู่บ้านใด ข้าพเจ้า จักไปหมู่บ้านนั้น แปลเอาความรวมเป็นประโยคเดียว
ได้ว่า ข้าพเจ้าจักไปหมู่บ้านที่ท่านอยู่

คุณาบุประโยค ที่ใช้ขยายวิภक्तिอื่นๆ ก็โดยนัยเดียวกันนี้

2. วิเสสนาบุประโยค

วิเสสนาบุประโยค คือประโยคที่ทำหน้าที่ขยายกริยา เรียกว่า กริยาวิเศษณ์ ใช้ขยายกริยาในมุขยประโยค
เช่น

ยถา เต ภิกฺขุ วุตฺตฺวา ปนฺนุสฺสนฺติ, ทถา สฺตถา อธิชฺชราสี.

แปลว่า ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น จักลืมนิวัตต์ทั้งหลาย โดยประการใด พระศาสดา ทรงอธิษฐาน
โดยประการนั้น แปลเอาความได้ว่า พระศาสดา ทรงอธิษฐานให้พระภิกษุสิ่งของ

รูปแบบของประโยค

ประโยคภาษาบาลีแบ่งเป็น 4 รูปแบบคือ

1. ประโยคบอกเล่า (**Affirmative sentence**)
2. ประโยคคำถาม (**Interrogative sentence**)
3. ประโยคคำถามปฏิเสธ (**Interrogative negative sentence**)
4. ประโยคปฏิเสธ (**Negative sentence**)

ก. ประโยคบอกเล่า ได้แก่ประโยคที่แท้จริงเพื่อบอกเล่าขรรมคา เช่น โส คามิ คุรฺวติ แปลว่า เขา-
ยอมไป ยังหมู่บ้าน มนุสฺสา โลก วสนฺติ แปลว่า มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมอาศัยอยู่ในโลก เป็นต้น

ข. ประโยคคำถาม ได้แก่ประโยคที่แท้จริงเพื่อถาม ประโยคคำถามประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ
คือ

1. มีคำวิเสสนสรพนามที่เป็นคำถามอยู่ในประโยค เช่น กิ ศัพท์ แปลว่า ใคร, อะไร แจกด้วย
วิภक्तिนามทั้ง 7 และเพศทั้ง 3 ได้ ถ้ามีคำที่เปลี่ยนมาจาก กิ ศัพท์อยู่ในประโยค ก็จักเป็นคำถามได้ เช่น

โก อากโต- ไครมา

กิ กโรลี- ทานห่าอะไร

เกน อากโตลี- ทานมาควยอะไร

เป็นต้น

2. เรียงกริยาอาชยาตไว้หน้าประโยค ก็จัดเป็นคำถามได้ เช่น อุดติ ปุญญี ปุญญีม้อยู่หรือ อุดติ ปาบี มายม้อยู่หรือ อุดติ ปรโลก โลกหน้าม้อยู่หรือ สิดชลี สิบปี ทานเรียนศิลปะหรือ เป็นต้น

3. ถ้ามีนิมาทนอกคำถามอยู่หน้าประโยค ก็จัดเป็นประโยคคำถามได้ นิมาทนอกคำถาม เช่น กิ แปลว่า หรือ, อะไร กถิ(อย่างไร) กวจิ(แลหรือ) นนุ(มีใช่หรือ) อุทาทุ(หรือว่า) เสยยถิต(อย่างไรนี้) นิมาทนอกคำถามนิยมเรียงไว้หน้าประโยค เช่น กิ สิบปี สิดชลี ทานเรียนศิลปะหรือ กถิ อธิ อากโตลี ทานมาที่นี้ไค้อย่างไร นนุ มยา รุกติ ซ้าพเจ้ากล่าวแลว่ามีใช่หรือ

ค. ประโยคคำถามปฏิเสธ ไค่แก่ประโยคที่มีคำถามในรูปปฏิเสธ หรือคำปฏิเสธมีคำถามอยู่ควย เช่น เขาไม่ไปหรือ ในภาษามาลีก็มีไค้โดยเรียงคำถามอย่างข้อ 2 ไว้ข้างหน้า เรียงนิมาทนอกปฏิเสธ คือ น(ไม่) ไว้หน้ากริยาอาชยาต เช่น กิ โส น ควจติ เขาไม่ไปหรือ กิ น ซานาลี ทานไม่รู้หรือ กิ อญญี น-ปุจจลี ทานไม่ถามบุคคลอื่นหรือ เป็นต้น

ง. ประโยคปฏิเสธ ไค่แก่ประโยคบอกเล่าที่มี น(ไม่) เรียงไว้หน้ากริยาอาชยาต เช่น อธิ กมนัน-นุ กโรมิ ซ้าพเจ้าไม่ทำซึ่งการงาน สา นคเว น วสติ หลอนไม่อาศัยอยู่ในเมือง โส ลูชี น โทคิ-เขาไม่เป็นคนมีความสุข เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีประโยคอื่น ๆ อีกซึ่งไม่ไค้จัดเข้าในรูปแบบของประโยค ประโยคเหล่านี้ไค้แก่

1. ประโยคบังคับ นิยมเรียงกริยาไว้หน้าประโยคและกริยาอาชยาตต้องประกอบด้วยวิภคิติหวภัญจิมิ ธิชยมนุญช เอกวจนะ หรือพหุวจนะ ประโยคนี้มักจะไม่เรียงตัวประธานเอาไว้ เช่น วเทติ จงบอก กโรเทิ จงทำ ควจติ จงไป ลิตติ จงเขียน สิดชติ จงเรียน ประโยคหลัก เช่น จรด ภิกขเว จาริกิ-พพุชชติคาย ภิกขุทั้งหลาย ทานทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มากเถิด.

2. ประโยคขอร้อง คือประโยคที่แสดงถึงความขอร้อง หรือ วิงวอน นิยมเรียงกริยาไว้หน้าประโยค และต้องแจกววิภคิติกริยาหวภัญจิมิเหมือนประโยคบังคับ ส่วนบุรุษจะใช้มัชยมนุญช หรือ ปฐมบุรุษก็ไค้ เช่น

ชมต โน ญนเต ทรงงกโทษแก่ซ้าพเจ้าเถิด พระพุทธเจ้าซ้า
อากเมตุ ภควา ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงรอกอน

3. ประโยคคำเตือน หมายถึงประโยคที่เตือนให้กระทำ แต่ไม่ถึงบังคับ ให้ใช้กริยา อาชยาคเหมือน ประโยคบังคับทุกอย่าง เช่น ปรุสส สุกคามสุส ภยึ แปลว่า ท่านทั้งหลาย ภูภยัแห่งสงคราม สิ.

4. ประโยคชักชวน ได้แก่ประโยคที่มีความหมายไปในทางชักชวนให้ผู้อื่นมีความคิดร่วมกับตน ประโยคนี้ประกอบด้วยบัญญัติวิภคิตี อุคมนุรุษ พหุจนะเสมอและนิยมเรียงไว้หน้าประโยคเสมอ เช่น

ครุณาม เราไปกันเถิด

สิฏฺฐาม อิมิ สินฺนิ เราเรียนศิลปะนี้เถิด

ปรุสสาม อิมิ ทีฬิ เรามาอยู่ที่บ้านนี้เถิด

5. ประโยคบอกความยอมตาม ความกำหนด และความรำพึง ประโยคเหล่านี้ใช้วิภคิตีอาชยาค หมวด- สักคมี ใช้บุรุษใดทั้ง 3 บอกความยอมตาม แปลว่า ควร เช่น ภเชต ปริสุตฺถคเม ควรคบซึ่งบุรุษผู้สูงสุด ทั้งหลาย บอกความกำหนด แปลว่า พึง เช่น ปญฺญเจ ปริโส กยิรา ถ้าบุรุษ พึงทำบุญไซ้ บอกความรำพึง แปลว่า พึง เช่น ยนฺนุนาถิ สินฺนิ สิฏฺฐเยยฺย โฉนฺทนอ เราพึงเรียนศิลปะ.

วิธีแปลงประโยค

การแปลงประโยค หมายถึงการเปลี่ยนแปลงชนิดของประโยคทั้งสามสลับกัน กล่าวคือแปลง เอกภพประโยคเป็นอเนกภพประโยค หรือ สังกรประโยค หรือแปลงอเนกภพประโยค เป็นสังกรประโยค หรือเอกภพประโยค

1. แปลงเอกภพประโยคเป็นสังกรประโยค

เอกภพประโยค : นฤติ อตุทสมี เปมี

ความรักเสมอด้วยตน ไม่มี

สังกรประโยค : ยิ อตุทสมี เปมี โทคิ. ทํ นฤติ.

ความรักเสมอด้วยตนอันใด มีอยู่ ความรักนั้น ไม่มี

2. แปลงสังกรประโยคเป็นเอกภพประโยค

สังกรประโยค : โย โว อานนฺท มยา ฐโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญโต, โส โว มนฺรจเยน สฎฺธา.

อานนทฺ ธรรมและวินยิโต อันเราแสดงแล้ว มีปฏิบัติแล้ว แก่ท่านทั้งหลาย ธรรมและ-
วินยิโน เป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย โดยการลวงไปแห่งเรา.

เอกรรตประโยค : อานนท มยา ชมโม จ วินโย จ เหลสิโต ปญฺญโต มจฺจเยน โว สตุตา.
 อานนท ธรรมและจรรย์ที่เราแสดงแล้ว มีปฏิบัติแล้ว เป็นศาสตราของท่านทั้งหลาย
 โดยการล่องไปแห่งเรา.

3. แปลงอเนกรรตประโยคเป็นเอกรรตประโยค

อเนกรรตประโยค : เทสนาวสาเน กุมารโ สโตคาปตฺติมเล ปคฺคฺชฺหิ, กุมาริกา จ สโตคาปตฺติมเล
 ปคฺคฺชฺหิ.
 ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา เด็กชาย โค้ดั่งอยู่ในโสคาปคฺคฺชฺหิแล ทั้งจริง เด็กหญิง
 โค้ดั่งอยู่ในโสคาปคฺคฺชฺหิแล

เอกรรตประโยค : เทสนาวสาเน กุมารโ จ กุมาริกา จ สโตคาปตฺติมเล ปคฺคฺชฺหิ สฺสุ.
 ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา เด็กชายและเด็กหญิง โค้ดั่งอยู่ในโสคาปคฺคฺชฺหิแล.

4. แปลงเอกรรตประโยคเป็นอเนกรรตประโยคและสังกรประโยค

เอกรรตประโยค : ตฺวํ อิจฺฉณฺโต กโรหิ.
 ท่าน เมื่อปรารธนา ย่อมทำ.

อเนกรรตประโยค : ตฺวํ อิจฺฉสิ จ กโรหิ จ.
 ท่านปรารธนาด้วย กระทำด้วย

สังกรประโยค : ยิ อิจฺฉสิ, คิ กโรหิ.
 ท่านปรารธนาสิ่งใด จงทำสิ่งนั้น

บทสรุปประจำบท

1. ประโยค คือการเรียงถ้อยคำให้เป็นระเบียบตามหลักไวยากรณ์และมีความหมายสมบูรณ์
2. ประโยคมีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 3 ส่วนคือ
 1. ประธาน
 2. กริยา
 3. ส่วนขยาย
3. ส่วนขยายมี 2 อย่างคือ
 1. ขยายประธาน
 2. ขยายกริยา
4. ประโยคบาลีมี 3 ชนิดคือ
 1. เอกัตถประโยค (Simple sentence)
 2. อเนกัตถประโยค (Compound sentence)
 3. สังกรประโยค (Complex sentence)
5. เอกัตถประโยค ได้แก่ประโยคที่มีใจความเดียว เช่น ทารโก โรทติ (ทารก ร้องไห้)
6. อเนกัตถประโยค ได้แก่การรวมเอกัตถประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปให้เป็น 1 ประโยค โดยมีสันธาน นิมาด เชื่อมประโยคเข้าด้วยกัน เช่น गुमारो गित्ति गुमारिका ज रोट्ति (เด็กชาย เล่น แต่เด็กหญิง ร้องไห้)
7. สังกรประโยค ได้แก่ประโยคที่รวมเอกัตถประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปเข้าด้วยกัน โดยมีประโยคหนึ่ง เป็นประโยคหลัก(मुख्यประโยค) อีกประโยคหนึ่งเป็นประโยคขยาย(อนุประโยค) เช่น

यि अिउत्सि, ति ग् रोहि.
तान्प्राररणासिंदि जंहासिंनि
8. อนุประโยคแห่งสังกรประโยค แบ่งเป็น 2 อย่างคือ
 1. คุณาอนุประโยค(คุณศัพท์ขยาย)
 2. วิเสสนาอนุประโยค(กริยาวิเศษณ์ขยาย)
9. คุณาอนุประโยค ได้แก่ประโยคที่ทำหน้าที่เป็นคุณศัพท์ขยายนามศัพท์ในमुख्यประโยค นามศัพท์ดังกล่าว อาจจะประกอบด้วยวิภक्तिนามตั้งแต่วิภक्तिที่ 1-7 เช่น

यो चम्भिं प्लुस्ति, सो भिं प्लुस्ति.
युंदिเห็นธรรม, युंनिชื้อว่าเห็นเรา

10. วิเสสนานุกรประโยค ได้แก่ประโยคที่ทำหน้าที่ขยายกริยาในमुखยประโยค เช่น
 रघुचेय्ये अतुक्त्तो साङ्गु लाम्नि लोम्ति यदा.

मुक्त्तु पिंग्रिकावत्तिของत्तु เหมือนเกล็ดริกาความเค็มฉนั้น

11. รูปแบบของประโยคมี 4 ชนิดคือ

1. ประโยคบอกเล่า (Affirmative sentence)

2. ประโยคคำถาม (Interrogative sentence)

3. ประโยคคำถามปฏิเสธ (Interrogative negative sentence)

4. ประโยคปฏิเสธ (Negative sentence)

12. ประโยคบอกเล่า เช่น บโร สิปปิ สิฏฐติ มุคคล ย่อมเรียน ซึ่งศิลปะ

13. ประโยคคำถาม เช่น ก็ ทูว่า สิปปิ สิฏฐสิ ท่านเรียนศิลปะหรือ

14. ประโยคคำถามปฏิเสธ เช่น ก็ ทูว่า สิปปิ น สิฏฐสิ ท่านไม่เรียนศิลปะหรือ

15. ประโยคปฏิเสธ เช่น ทูว่า สิปปิ น สิฏฐสิ ท่านไม่เรียนศิลปะ

16. ประโยคบังคับ อ่อนวอน คำเตือน และ ชักชวน เรียงกริยาอาชยาคไว้หน้าประโยคและประกอบกริยา-
 อาชยาคด้วยวิภक्ति ส่วนบุรุษใช้ต่างกัน เช่น लिखत ज्ञेयिन् เป็นกัน

17. ประโยคบอกความยอมตาม ความกำหนด และ ความรำพึง ใช้วิภक्तिอาชยาคหมวดลัทธิและทั้ง 3 บุรุษ
 กริยาอาชยาคเรียงไว้ข้างหน้าก็ได้ หลังประโยคก็ได้ เช่น रघुचेय्ये अतुक्त्तो साङ्गु पिंग्रिका-
 वत्ति ของत्तु เป็นกัน

คำถามประจำบท

1. ประโยคคืออะไร แบ่งเป็นกี่ชนิด กี่รูปแบบ อะไรบ้าง

2. ส่วนประกอบของประโยคมีกี่อย่าง อะไรบ้าง

3. ส่วนขยายของประโยคหมายความว่าอย่างไร มีกี่อย่าง อะไรบ้าง อธิบายพอได้ความพร้อมทั้งยกตัวอย่าง

4. เอกัตตประโยคคือประโยคอย่างไร จงอธิบายและยกตัวอย่างมาด้วย

5. อนเนกัตตประโยค หมายความว่าอย่างไร จงอธิบายและยกตัวอย่างมาด้วย

6. สังกรประโยคหมายความว่าอย่างไร จงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ

7. ประโยคข้างล่างต่อไปนี้ เป็นประโยคชนิดใด เหตุใดจึงเรียกเช่นนั้น

7.1 अतुक्त्ता हि अतुक्त्तो नाटो क्तल्ले हैतुंतिंत्तु

7.2 पन्नातो मरुज्जो पत्ति वत्तात्तात्ता हैतुंतिंत्तु

7.3 नत्ति पत्तात्ता आगा ल्लेत्तात्ता हैतुंतिंत्तु

- 7.4 โส กมฺมญจ กโรติ สิปปญฺจ สิจฺจติ เขาทำงานและเรียนศิลปะ
- 7.5 ทฺว อารยิสฺส วจันฺ สุณาสี, คํ ปน น ปุรฺณสิ ทานพังกาของอาจารย์ แต่ท่านไม่ตามอาจารย์
- 7.6 สเจ ชนฺ อิจฺฉติ, กมฺม กโรติ ถ้าท่านต้องการทรัพย์ ท่านต้องทำงาน
- 7.7 โย กมฺม กโรติ, โส ชนฺ ลภติ ผู้ใดทำงาน ผู้นั้น ย่อมได้ทรัพย์
- 7.8 ยํ ปุรฺณามิ, คํ วิสฺสชฺเชติ ข้าพเจ้าตามสิ่งใด ท่านจงทอบสิ่งนั้น
- 7.9 รตฺตเยยฺย อุตฺตโน สารุํ ลวณํ โลกนํ ยถา บุคคลพึงรักษาความดีของตน เหมือนเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น
- 7.10 ยถา ทณฺฑเพน โศปาโล คาโว ปาเชนฺติ โคจริ เอวํ ชรา จ มรฺุจ จ อายุํ ปาเชนฺติ ปาณินิ นายโคบาลย่อมทอนโคไปสู่ที่โคจรรัก้วยทอนไม้ฉันทไม้ ความแก่และความตาย ย่อมทอนอายุของสัตว์ทั้งหลายไป ฉะนั้น

8. ประโยคข้างล่างต่อไปนี้ จักเป็นรูปแบบประโยคอะไร เพราะเหตุใด

- 8.1 กุโธ อากโธสิ ท่านมาจากไหน
- 8.2 ที กโรสิ ท่านทำอะไร
- 8.3 อหํ ปณฺณํ ลิชามิ ข้าพเจ้า เขียนหนังสือ
- 8.4 นายโก รฏฺฐปาดิ นยติ นายก ย่อมนำรัฐบาล
- 8.5 ที ทฺวํ น ปุรฺณสิ ท่านไม่ตามหรือ
- 8.6 กสมฺมา น คุรฺณสิ ทำไม ท่านไม่ไป
- 8.7 สา นาริ มยฺหิ น ภริยา ผู้หญิงคนนั้น ไม่ใช่ภรรยาของข้าพเจ้า
- 8.8 โส ทฺยฺยเทสฺส น นายโก เขา ไม่ใช่ นายกของประเทศไทย

9. ประโยคมีบังคับต่างจากประโยคยอมตามอย่างไร จงยกตัวอย่าง

10. จงเปลี่ยนประโยคต่อไปนี้ให้เป็นประโยคชนิดอื่นอย่างน้อย 1 ประโยค (จะเป็นเอกกถประโยค, อเนกกถประโยค หรือ สังกรประโยค ก็ได้)

นฺตฺติ ปญฺญาสฺมา อากา แสงสว่างเสมอด้วย ปัญญา ไม่มี

โย ปญฺญํ กโรติ, โส สฺุชฺชิ โทติ ผู้ใดทำบุญ ผู้นั้นชื่อว่ามีความสุข

สเจ พหุ ชนํ ลภามิ, อหํ วิเทถิ คมิสฺสามิ ถ้าข้าพเจ้าได้ทรัพย์มาก ข้าพเจ้าจักไปต่างประเทศ

ยถา ปญฺญา ปวฺชฺเชติ, เอวํ อุตฺตานิ ทเมยฺย ปญฺญา ย่อมเจริญด้วยประการใด บุคคลพึงฝึกตนไว้ด้วยประการนั้น

สจฺจํ เว อมคา วาจา คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย

ปุคฺคโล วิรชฺชํ อิจฺฉติ, โส ปน สิปปํ น สิจฺจติ บุคคลต้องการซึ่งความรู้ แต่เขาไม่ศึกษาศิลปะ